

Sdílení v základním důchodovém pojištění

Navrhuje se do základního důchodového pojištění zavést nový institut Sdílení průběžně vytvářených důchodových nároků manželů, případně partnerů žijících ve společné domácnosti. Důvodem je, že současný zákon o důchodovém pojištění přistupuje ke stanovení důchodových nároků důsledně z pozice individuálních zásluh a nereflektuje žádným způsobem rozdělení rolí v rodině a podíl tzv. neplacené práce. Pokud mají oba partneři velmi rozdílné pracovní kariéry a pokud partner s významně vyššími příjmy zemře dříve, či odejde ze svazku z jakýchkoli důvodů, čelí partner s nízkými příjmy (zejména pokud nevznikne nárok na vdovský důchod) ve stáří riziku chudoby. Průběžné sdílení vytvářených nároků v době partnerského soužití má potenciál rizika chudoby ve stáří částečně eliminovat.

1. Návrh principů

Dobrovolný institut

Navrhuje se uplatňovat sdílení v základním důchodovém pojištění (dále jen „sdílení“) pouze na základě písemného potvrzení obou partnerů. Požadavek na sdílení nebude nutné každoročně potvrzovat, probíhal by až do písemného odvolání. Sdílení by mohla kterákoliv ze sdílejících osob samostatně ukončit.

Kdo by mohl sdílet

Sdílet by bylo možné minimálně v době trvání manželství nebo registrovaného partnerství. K úvaze je aplikace sdílení u vztahu druh družka, opět na základě písemně projevené vůle obou partnerů a čestného prohlášení o společné domácnosti.

Sdílení po kalendářních letech

Sdílení příjmů by bylo evidováno vždy za kalendářní rok. ČSSZ by každoročně u osob, které o to požádají, aplikovala principy sdílení podle informací v evidenčních listech důchodového pojištění (ELDP) od zaměstnavatelů a ročních přehledech od OSVČ. Konkrétně, ČSSZ by vyhodnotila počet pojištěných dnů, výši příjmů a počet uvedených vyloučených dnů na ELDP a ročních přehledech a podle těchto informací by provedla sdílení.

Pro dobrou informovanost pojištěnců je možné zvážit automatické každoroční zasílání informace o výsledku sdílení za daný rok.

Rozšíření sdílení i pro období náhradních dob

Na zvážení je dále možnost širší aplikace sdílení. Například by bylo možné sdílet příjmy i v obdobích, kdy je u jednoho z partnerů evidována náhradní doba pojištění a on nemá žádné příjmy. Tato situace typicky nastává například u žen na rodičovské dovolené a tato možnost by umožnila zahrnout do sdílení bez negativních efektů pro sdílející partnery např. delší souvislá období péče o děti.

V tomto případě by ale musely informace o náhradních dobách sdílející osoby proaktivně průběžně oznamovat, protože ČSSZ informace o náhradních dobách průběžně neeviduje. Příklad takové situace je uveden u varianty b).

2. Varianty sdílení

Varianty sdílení mohou mít různý rozsah a podle toho by méně nebo více ovlivnily důchodové nároky obou partnerů.

a) Varianta sdílení jen pro účel získání pojištěné doby

V této variantě by oběma partnerům zůstaly původní důchodové nároky v plném rozsahu. Partnerovi, který má v průběhu manželství (partnerství) nepojištěné doby (nejsou ani náhradními dobami), by se taková doba započítala pro účely získání potřebné doby pojištění, pokud má druhý partner v tomto období dobu placeného pojištění.

Tato forma sdílení by měla dopad například na celoživotní manžele, muže s pojištěnou dobou 40 let a ženu s pojištěnou dobou jen 28 let. V průběhu manželství totiž existují období v délce 12 let, kdy muž má pojištěnou dobu a žena ne. Těchto 12 let by mohla žena deklarovat pro účely splnění podmínky pojištěné doby 35 let. Pro výpočet výše důchodu by se jí ovšem započítalo jen 28 let.

U této minimální varianty by bylo možné požádat o uplatnění sdílení i při žádosti o důchod, každoroční provádění sdílení by nebylo nutné.

Opatření by potenciálně mohlo pomoci pravděpodobně několika tisícům pojištěnců ročně. Dlouhodobě je totiž zamítáno cca 6 tisíc žádostí o starobní důchod, velká většina je z důvodu nedostatečné pojištěné doby.

Alternativou naplnění obdobného cíle může být zkrácení podmínky pojištěné doby ze současných 35 let na kratší dobu.

b) Varianta sdílení vyměřovacích základů i dob pojištění

V této variantě by došlo k sečtení pojištěné doby (včetně náhradních dob) obou partnerů za kalendářní rok a k sečtení vyměřovacích základů a obojí by bylo rozděleno mezi partnery na polovinu.

Výhodou varianty je, že je jednoduchá, pro pojištěnce transparentní a velmi dobře srozumitelná. Ke sdílení dochází nejen u dvou pracujících, ale například i u pracujícího muže a ženy v domácnosti, nebo pracujícího muže a ženy na rodičovské dovolené.

Nevýhodou je potřeba průběžného sběru dat od pojištěnců o náhradních dobách pojištění, aby se vyloučil negativní efekt na partnery v kalendářních letech, ve kterých je celý rok nebo jeho část náhradní dobou pojištění¹.

¹ Na příkladu kalendářního roku, kdy muž má příjmem např. 400 tis. Kč ročně a žena je plně kryta náhradní dobou (ND) z titulu péče o dítě a nemá žádný příjem, lze uvést výsledek sdílení bez / s informací o náhradní době.

Bez této informace – každý z nich bude mít po sdílení v ELDP půl roku doby pojištění a VZ ve výši 200 tisíc Kč. Při žádosti o důchod bude moci žena zvolit, zda použije VZ na půl roku a ND

U této varianty je nutno zároveň upravit legislativu pro situaci, kdy po sdílení dob pojištění budou mít oba partneři pojištěnou dobu nižší než 35 let. Tato doba pojištění je totiž nyní požadována pro nárok na důchod.

c) Varianta sdílení vyměřovacích základů za dobu placeného pojištění

Tato varianta je sdílením **jen za období, kdy partneři platili pojištění**. Sdíleny tedy budou (i) příjmy za celý kalendářní rok (v případě, že oba partneři platí pojistné po celý rok), nebo (ii) příjmy jen za část kalendářního roku (například u manželů, kde muž celý rok platí pojistné a žena je 3 měsíce v zaměstnání a zbytek roku na rodičovské dovolené se sdílí jen 3 měsíce).

V jednotlivých kalendářních letech by došlo k sečtení vyměřovacích základů nebo jejich části z ELDP a k jejich rozdělení podle zvolené metodiky.

Výhodou tohoto přístupu je, že lze pracovat pouze s informacemi z ELDP bez průběžného sběru dalších informací. Zároveň je při tomto přístupu nutné zvažovat jeho výhody pro partnery, kde alespoň jeden neplatí alespoň po část roku pojištění.

Pro další zpracování je možné využít několik metodických přístupů. Jejich dopady budou případně konkretizovány na následujících schůzích komise.

na půl roku, nebo zda využije ND na celý rok. Buď přerozdělený příjem od muže, nebo půl roku ND takto „propadne“.

S informací o ND - každý z nich bude mít po sdílení v ELDP půl roku doby pojištění s VZ ve výši 200 tisíc Kč a náhradní dobu půl roku, což se plně využije při přiznání důchodu.